

بازی‌های رایانه‌ای و قاعده لاضرر

اختصاصی شبکه اجتهاد: حجت‌الاسلام دکتر سید مهدی نریمانی، پژوهشگر فقه و استاد دانشگاه مفید،

در این یادداشت، امکان تمسک به قاعده لاضرر را برای اثبات حرمت استفاده از بازی‌های رایانه‌ای آسیب‌زا و
احیاناً حرمت خرید و فروش و ترویج و نشر آن‌ها بررسی می‌کند.

پیام‌آور صلح و سلامت (ص)، در جمله‌ای ماندگار، یکی از قواعد فقه اسلامی و برگرفته از آیات
قرآن^۱ را بر زبان جاری ساخت که امامیه^۲ و اهل سنت^۳ آن را در کتب حدیثی نقل کرده و از آن
در استنباطات فقهی بهره گرفته‌اند.^۴

در این یادداشت، امکان کاربرد قاعده مزبور در بحث بازی‌ها به‌ویژه بازی یارانه‌ای مورد بررسی قرار
می‌گیرد. بی‌گمان این قاعده در خسارت‌ها و مصدومیت‌های جسمی حین بازی جاری است^۵، اما در
این نوشتار به دنبال آن هستیم که آیا قاعده لاضرر، در ضررهای روحی و معنوی (احتمالی) برخی
بازی‌ها نیز کاربرد دارد.

در بازخوانی احادیث امامیه و اهل سنت، درمی‌یابیم، این حدیث شریف در چندین مورد مختلف
مورد استناد پیام‌آور خیر و رحمت (ص) قرار گرفته است که مهم‌ترین آن‌ها مطابق نقل امامیه، به
شرح ذیل است:

«سمره بن جندب، درخت خرمایی در باغ یکی از انصار داشت. منزل آن انصاری در آستانه باغ قرار داشت. سمره، بدون اجازه از انصاری برای سرکشی از درخت خود رفت و آمد می‌کرد. مرد انصاری از سمره خواست: هنگام ورود اجازه بگیرد اما او نپذیرفت و مرد انصاری مجبور شد به پیامبر (ص) شکایت کند.

پیامبر اسلام (ص) مدعی علیه (سمره) را احضار و شکایت انصاری را به او اطلاع داد و از او خواست هنگامی که قصد دارد وارد باغ شود، اجازه بگیرد اما او نپذیرفت.

پیامبر فرمود: به جای آن، درختی در بهشت بگیر، سمره نپذیرفت.

پیامبر اسلام (ص) خطاب به مرد انصاری فرمود: این مرد زیان‌رسانی است؛ درخت را از ریشه بکن و بینداز جلوی او! چون ضرر و ضرار ممنوع است.»

برای اثبات «ضمنان در خسارت معنوی» توسط قاعده «لاضرر» باید دو مسئله مشخص گردد:

۱) مثبت حکم بودن قاعده

۲) شمول قاعده نسبت به خسارت معنوی

بهترین دلیل برای مثبت حکم بودن قاعده، استنادهای متعدد اهل‌بیت (ع) برای اثبات حکم شفعه و ممنوعیت جلوگیری از اضافه آب چاه و موارد دیگر است؛ در ضمن پیامبر اعظم (ص) با استناد به «لاضرر و لا ضرر» حکم به کندن درخت سمره، بدون اجازه وی داد تا بهانه از بین بردن امنیت خانواده انصاری، از دست سمره گرفته شود که نشان از آن دارد که این قاعده توانایی «اثبات حکم» را دارد و فقط «حاکم بر ادله احکام اولیه» نیست، زیرا اگر این قاعده، فقط حاکم بر ادله احکام اولیه بود، پیامبر (ص) می‌فرمود: «حق بازدید از درخت را نداری» اما این‌که «چون بازدید بدون اجازه از درخت، باعث ایجاد مشکل در زندگی دیگران است، لذا باید درخت را از ریشه درآورد»، نشانگر مثبت حکم بودن این قاعده است یعنی به سبب تخلفی که سمره مرتکب شده بود و حاضر به اصلاح رفتار سابقش نبود، پیامبر (ص) حکم به ریشه‌کن کردن درخت وی می‌دهد.

در بحث شمول قاعده در مورد ضررهای معنوی، برخی اختلاف‌ها به چشم می‌خورد^۶ اما با توجه به متن حدیث سمره که از چندین طریق در منابع حدیثی اسلامی نقل شده است، قضاوت پیامبر اکرم (ص) میان انصاری و سمره، در خسارت غیرمادی بوده است که می‌توان از آن به «کاسته شدن رفاه و امنیت» تعبیر کنیم.

لازم به یاد است در گذشته، افراد به ضررهای غیرمادی کمتر توجه می‌کرده‌اند و حتی گاهی آن‌ها را به حساب نمی‌آورند و به همین خاطر، در کتب فقهی قدیمی، کمتر به این نوع ضرر و خسارت اشاره شده است اما امروزه توجه ویژه‌ای به «خسارت‌های معنوی» و «خسارت به حقوق معنوی» می‌شود و لازم است در فتاوا و قوانین، این مورد بیشتر مورد توجه قرار گیرد.

به نظر می‌رسد غیر از متن حدیث سمره که در مورد خسارت غیرمادی بود، دلیل‌ها و نشانه‌های دیگری برای شمول قاعده لاضرر نسبت به خسارت‌های معنوی وجود دارد؛ برای مثال در قرآن ریشه «ضرر» برای خسارت‌های غیر مادی^۷ بسیار به کار رفته است؛ همچنین در لغت اصل واحد این ماده همان «مقابل منفعت» بودن است^۸ که شامل خسارت‌های معنوی نیز می‌شود.

با توجه به مطالب بیان شده، اگر خسارت‌های معنوی ایجاد شده توسط بازی‌های رایانه‌ای، قابل توجه باشد (از لحاظ عقلا، معتنابه باشد) و مصرف‌کنندگان این محصولات، بدون اطلاع از این خسارت‌ها، مشغول بازی با آن شوند، باید حکم به ضمان تولیدکنندگان این محصولات داد.

پی‌نوشت‌ها

(۱) بقره، ۲۳۱ و ۲۳۳ و ۲۸۲؛ نساء، ۱۲؛ طلاق، ۶.

(۲) من لایحضره الفقیه، شیخ صدوق، ج ۳ ص ۱۴۷ و ج ۴ ص ۳۳۴؛ دعائم الاسلام، قاضی نعمان مغربی، ج ۲ ص ۴۹۹؛ وسائل الشیعه، شیخ حر عاملی، ج ۱۸ ص ۳۲؛ الفصول المهمه فی أصول الأئمه، شیخ حر عاملی، ج ۱ ص ۶۷۲؛

(۳) المسند، شافعی، ص ۲۲۴؛ صحیح مسلم، مسلم نیشابوری، ج ۴ ص ۱۶۱؛ سنن الدارقطنی، دارقطنی، ج ۳ ص ۶۴؛ السنن الکبری، بیهقی، ج ۶ ص ۶۹ و ص ۴۲۳ و ج ۱۰ ص ۱۳۳؛ سنن أبی داود، ابن أشعث سجستانی، ج ۲ ص ۱۱۸؛ نصب الرایه، زیلعی، ج ۶ ص ۴۲۳؛ المعجم الأوسط، طبرانی، ج ۱ ص ۸۹؛ إرواء الغلیل، محمد ناصر آلبنانی، ج ۳ ص ۴۰۸؛ اللمع فی أسباب ورود الحدیث، جلال الدین سیوطی، ص ۵۵؛ الأذکار النوویه، یحیی نووی، ص ۴۰۷ ح ۱۲۴۱.

(۴) لازم به یاد است، فقیهان شیعه در تبیین مفاد دقیق این قاعده، چند نظریه مطرح کرده اند:

نفي ضرر غير متدارك (عبدالله بشروي، الوافيه في اصول الفقه، ص ١٩٤)

نفي حكم ضرري (مرتضى انصاري، المكاسب، ج ٥، ص ١٦١؛ قواعد فقيهه (بجنوردى، سيد محمد)، ج ١، ص:

٢٥٨)

نفي حكم به لسان نفي موضوع (محمدكاظم خراسانى، كفايه الاصول، ص ٣٨٢)

حمل نفي بر نهى: (فتح الله نمازى شيرازى، قاعده لا ضرر ولا ضرار، ص ٣٧)

نهى حكومتى و سلطانى (روح الله خمينى، انوار الهدايه، ج ١، ص ٣٧٣)

حكم ضررى نداريم و ضرر رساندن جايز نيست و ضمان آور است. (سيدعلى سيستانى، قاعده لا ضرر ولا

ضرر، ص ١٣٤)

ضرر چه در قانون گذارى و چه در مرحله اجرا مشروعيت ندارد (قواعد فقه (محقق داماد)، ج ١، ص: ١٥٥)

٥) براى اطلاع از نظر مراجع تقليد در مورد ضمان خسارتهائى جسمى در ورزش ر.ك: تبرىزى، استفتائات

جديد، ج ١، ص ٤٩٤؛ بهجت، استفتائات، ج ٤، ص ٥١٢؛ منتظرى، استفتائات ضمان، ص ١٩٧؛ مكارم

شيرازى، استفتائات جديد، ج ٣، ص ٤٢٩.

٦) امام خمينى، الرسائل، ج ١، ص ٣٢

٧) نقصان در اعتقاد: توبه، ١٥٧؛ نقصان در راه خير و هدايت: مائده، ١٥٥؛ نقصان در معيشت: طلاق، ٦؛

نقصان در علم: بقره، ١٥٢.

٨) مصطفىوى، التحقيق فى كلمات القرآن الكريم، ج ٧، ص ٢٥.

:

برچسب

اي رايانه هاى بازى
HTTP://MAG.IJTIHADNET.IR/TAG/%D8%A8%D8%A7%D8%B2%DB%8C-%D9%A7%D8%A7%DB%8C-%D8%B1%D8%A7%DB%8C%D8%A7%D9%A6%D9%A7-%D8%A7%DB%8C

نريمانى مهدى سيد
HTTP://MAG.IJTIHADNET.IR/TAG/%D8%B3%DB%8C%D8%AF-%D9%A5%D9%A7%D8%AF%DB%8C-%D9%A6%D8%B1%DB%8C%D9%A5%D8%A7%D9%A6%DB%8C

قاعده
MAG.IJTIHADNET.IR/TAG/%D9%A2%D8%A7%D8%B9%D8%AF%D9%A7-%D9%A4%D8%A7%D8%B6%D8%B1%D8%B1

مجله الکترونیکی | اداره کل آموزش |
شبکه اجتهاد | دفتر تبلیغات اسلامی خراسان رضوی

<http://facebook.com/> (<http://twitter.com/>) (<http://google.com/>))
<http://linkedin.com/> (<http://dribbble.com/>) (<http://pinterest.com/>)
/ (<http://rss.com>)

تمامی حقوق متعلق به سایت شبکه معالم (<http://www.maalem.ir>) است.